

Sosiaali- ja terveysvaliokunta
Asiantuntijakuuleminen

HE 100/2017 vp Hallituksen esitys eduskunnalle alkoholilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Alko Oy esittää lausuntonaan hallituksen esityksestä alkoholilaiksi seuraavaa:

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi Alkolle kuuluvaa alkoholijuomien vähittäismyynnin yksinoikeutta sallimalla luvanvaraiseen vähittäismyyntiin enintään 5,5 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältävät alkoholijuomat nykyisen 4,7 tilavuusprosentin asemesta. Myös ravintoloille ehdotetaan mahdollisuutta anniskeluluvan yhteydessä anniskelussa olevien enintään 5,5 tilavuusprosenttisia alkoholijuomien vähittäismyyntiin. Lisäksi nykyisessä lainsäädännössä voimassa oleva valmistustaparojoite esitetään poistettavaksi. Alko pystyy harjoittamaan toimintaansa kummankin prosenttirajan puitteissa.

Lakiesityksen 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on vähentää alkoholipitoisten aineiden kulutusta rajoittamalla ja valvomalla niihin liittyvää elinkeinotoimintaa alkoholin käyttäjilleen, muille ihmisille ja koko yhteiskunnalle aiheuttamien haittojen ehkäisemiseksi. Alko ei sille säädetyn tehtävän vuoksi tavoittele alkoholijuomien myynnin kasvua, vaan se valtio-omistajan alkoholipolitiikan välineenä noudattaa sille annettua tavoitetta ottaa toiminnassaan huomioon alkoholin käytön aiheuttamat haitat. Alkoholinkulutusta ja siitä aiheutuvia haittoja on tutkimusten perusteella tehokkainta ehkäistä säätelämällä alkoholin saatavuutta (myyntipisteiden määrä ja aukioloajat) ja hintaa (alkoholiverotus, tuoteryhmäkohtainen kustannusperusteinen hinnoittelu ilman alennuskampanjoita). Esimerkiksi OECD ja WHO pitävät pohjoismaista alkoholi-monopolijärjestelmää tehokkaana keinona saatavuuden ja hinnan kautta vähentää alkoholihaittoja.

Lakiesityksen mukaan Alkon myymälät saisivat olla arkena tunnin pidempään auki. Alko voisi siis palvella asiakkaita maanantaista perjantaihin vastaavina aikoina kuin päivittäistavarakaupat, kioskit ja huoltamot ovat voineet myydä alkoholia jokaisena päivänä vuoden 2016 alusta lähtien. Sama päivittäistavarakaupan vähittäismyyntiaika olisi jatkossa myös ravintoloilla. Vuonna 2016 Alkon enimmäisaukioloaika oli 3 219 tuntia ja pt-kaupan alkoholin enimmäismyyntiaika 4 380 tuntia.

Alkoholipolitiikan liberalisointia ajavien tahojen piirissä esitettyjen näkemysten mukaan alkoholiprosentin nostaminen 5,5-prosenttiin on ensimmäinen askel kohti laajempaa alkoholin myynnin vapauttamista ja alkoholimonopolin purkamista. Viinien myynnin vapauttaminen johtaisi väistämättä siihen, että Alko ei pystyisi ylläpitämään riittävää myymäläverkostoa. Alkon vuotuisesta litramyynnistä viinit muodostavat yli 55 prosenttia ja muutoksen myötä Alkon nykyinen 354 myymälän koko maan kattava verkosto supistuisi noin 50–75 myymälään. Viinien siirrolla ruokakauppaan heikennettäisiin paitsi laajan viinivalikoiman saatavuutta, samalla myös väkevien juomien saatavuutta. Viinit myös heikentäisivät oluen markkinoita, koska kulutus siirtyisi enemmän viineihin. Pelkkiä väkeviä myyvä maanlaajuinen, kaikkia suomalaisia palveleva ketju ei ole taloudellisesti mahdollinen eikä sellaiselle monopolille olisi enää

kansanterveydellistä perustetta EU-oikeudellisesti, joten lopulta myös väkevät alkoholijuomat tulisivat kaikkialle myyntiin. Tämä tarkoittaisi viinien ja väkevien alkoholijuomien myymistä kioskeilla, huoltamoilla ja päivittäistavarakaupoissa. Tammi-kuussa 2017 tehdyssä alkoholipoliittiset mielipiteet tutkimuksessa 62 prosenttia suomalaisista pitää Alkoa hyvänä tapana rajoittaa alkoholihaittojen laajuutta.

Alkoholilakiesitykseen sisältyvä prosenttirajan nostaminen johtaa väistämättä alkoholin kulutuksen kasvuun eli alkoholin kulutuksen vähenemisen suotuisa kehitys taittuisi. Julkisessa keskustelussa 0,8-prosenttiyksikön nostoa on pidetty pienenä, mutta kyseessä on merkittävä muutos. Valviran mukaan Suomessa myytiin vuonna 2016 yhteensä noin 410 miljoonaa litraa olutta. Jos se määrä väkevoityisi 0,8 prosentilla ja litramääräinen myynti pysyisi samana, tarkoittaisi se laskennallisesti 70,4 miljoonan litran kulutuksen lisäystä 4,7 prosenttisena oluena. Tämä vastaa 211 miljoonaa 0,33 litran tölkkiä, mikä on yli tuplamäärä oluen matkustajatuontiin verrattuna. Matkustajatuonnissa olutta tuodaan 35 miljoonaa litraa eli noin 100 miljoonaa olut-tölkkiä.

Alkoholilainsäädännön uudistamisen yhtenä perusteena on tuotu esille Virosta tapahtuva matkustajatuontia ja sen seurauksena Suomen valtion menettämiä verotuloja. Matkustajatuonnin määrä 7,30 milj. litraa sataprosenttista alkoholia tämän vuoden syyskuussa (edellisen 12 kuukauden aikana) oli alimmillaan sitten maalikuun 2009, jolloin matkustajatuonnin vastaava luku oli 7,24 milj. litraa. Matkustajatuonti tullee vähenemään edelleen. Viro kiristää alkoholijuomien valmisteveroja vuosien 2016–2020 aikana: oluen veroa 206 prosenttia, siiderien 162 prosenttia, viinien 119 prosenttia ja väkevien alkoholijuomien 68 prosenttia. Latvia on hyväksynyt vuonna 2018 toteutettavat alkoholiveron korotukset: viinien veroa korotetaan 18 prosenttia ja oluen veroa 24 prosenttia.

Alkoholin arvioidaan aiheuttavan Suomessa noin kaksi miljoonaa poissaolopäivää työstä. Alkoholin aiheuttamien välittömien kustannusten suuruudeksi on arvioitu 1,2–1,4 miljardia euroa. Välittömät kustannukset sisältävät muun muassa terveydenhuollon, sosiaalihuollon ja järjestyksenpidon kustannuksia. Alkoholin välillisten eli epäsuorien kustannusten suuruudeksi on arvioitu vähintään noin 1 miljardi euroa.

Asiantuntija-arvioiden mukaan suurin osa alkoholihaitoista kohdistuu muihin kuin käyttäjään itseensä. Muihin ihmisiin, yhteisöihin ja yhteiskuntaan kohdistuvien haittojen lista on pitkä. Alkoholiin liitännäisiä haittoja muille kuin käyttäjille itselle ovat esimerkiksi terveyteen ja turvallisuuteen, yhteiskuntaan, perheisiin ja lapsiin kohdistuvat haitat sekä sikiövauriot. Merkittävä osa muille syntyvistä haitoista aiheutuu muiden kuin varsinaisten suurkuluttajien ja alkoholiriippuvaisten toimesta. Arviolta 70 000 (eli noin 6 prosenttia kaikista alaikäisistä) suomalaista lasta kasvaa perheessä, jossa ainakin toisella vanhemmista on vakava alkoholi- tai huumeongelma (Raitasalo ym. 2016).

Alkoholinkäytön seuraukset koituvat suomalaisen yhteiskunnan ja jokaisen veronmaksajan kannettaviksi ja lisäävät julkisen talouden kestävyysvajetta. Alkoholi on kansantaloudellisesti tärkeä teema, koska sillä on negatiivinen kaksoisvaikutus: alkoholi kasvattaa julkisen talouden menoja ja samalla se vähentää julkisten menojen maksajia.

Poliisin työssä alkoholi on merkittävä resurssitarvetta lisäävä tekijä, koska päihteet liittyvät yli puoleen poliisin kaikista tehtävistä. Alkoholinkäyttö on selvässä yhteydessä rattijuopumuksiin, tappeluihin, järjestyshäiriöihin, ilkivaltaan ja lähisuhdeväkivaltaan. Alkoholilainuudistus tulisi arvioiden mukaan kasvattamaan poliisin työtehtäviä ja lisäresurssien tarpeeksi on arvioitu noin 10–15 miljoonaa euroa.

Alko vastaa vähittäismyynnistä omien myymälöidensä ja verkkokaupan noutopisteiden kautta. Alkon myymälöitä on Suomessa tällä hetkellä kaikkiaan 354 ja noutopisteitä noin 60. Suomalaisista arviolta kolme neljäsosaa asuu alle neljän kilometrin päässä lähimmästä Alkon palvelusta. Alkon ulkopuolella myytävien alkoholijuomien prosenttirajan nosto ja valmistustaparojoitteen poistaminen vaikuttaisivat Alkon myyntiin ja liikevaihtoon. Alko on kehittänyt myymäläverkostoaan ja henkilökäyttöään entistä joustavimmiksi, jotta yhtiö pystyy pitämään yllä mahdollisimman laajaa verkostoa myös jatkossa. Myymälöissä jousto tapahtuu, esimerkiksi valikoimaa ja myymälän kokoa pienentämällä.

Pientuottaja- ja pienpanimotuotteiden kysyntä on kasvanut. Alko pitää kotimaisia tuotteita valikoimassaan mahdollisimman laajasti ja tällä hetkellä valikoimasta löytyy tuotteita 79 pientuottajalta. Pientuottaja voi vapaasti valita enintään kymmenen myymälää, joiden kautta haluaa myydä tuotteitaan. Tällä tavoin tuottaja voi esimerkiksi valita oman kylän tai lähialueen myymälän jakelukanavaksi omalle tuotteelleen, jolloin lähituotanto saadaan paikallisesti esille. Nopeimmillaan tuotteen saa Alkon valikoimaan muutamassa viikossa ja Alko ei koskaan vaadi markkinointitukia tai jälkihyvitteitä. Alko tekee aktiivisesti yhteistyötä pienpanimoiden ja -tuottajien kanssa sekä tarjoaa laajasti mahdollisuuksia valikoimaan pääsyyn. Kaikki tuottajat (ml. pientuottajat) voivat ilmoittaa tuotteensa myös verkkokauppaan, jolloin se on kaikkien asiakkaiden ostettavissa ja tilattavissa mihin tahansa Alkon myymälään tai noutopisteeseen.

Alkon hinnoittelu poikkeaa muun vähittäiskaupan hinnoittelusta, sillä tavarantoimittajat itse määrittävät tuotteidensa lopullisen myyntihinnan. Siten tuotteet kilpailevat vapaasti keskenään Alkon hyllyillä. Yhtiön hinnoittelu on läpinäkyvää, Alkon tuotteiden keskimääräinen myyntikate on vain 17 prosenttia. Hinnoittelumuutoksia valmistaja tai maahantuoja voi tehdä tuotteeseen kolme kertaa vuodessa. Tavarantoimittajan määrittämän hinnan muuttuessa Alko siirtää muutoksen täysimääräisenä kuluttajahintaan. Nykyinen toimintamalli on avoin ja tasapuolinen kaikille toimittajille niiden koosta riippumatta.

Julkisuudessa on keskusteltu paljon alkoholin hinnoittelusta ja alkoholipolitiikan liberalisoinnin vaikutuksesta hintoihin. Taloustutkimuksen tekemän selvityksen perusteella nelosoluen hinta saattaisi alentua jopa 40 prosentilla, jos vahvemmat oluet siirrettäisiin myytäväksi päivittäistavarakauppoihin, kioskeihin ja huoltoasemille. Alkon arvion perusteella tällainen hinnoittelu tekisi vahvemmassa oluesta alle omakustannushinnan myytävän sisäänheittotuotteen, jota kompensoidaan päivittäistavara-kaupan muulla ostoskorilla. Myös alkutuottajille maksettavien tukien tarve kasvaa mikäli asiakkaalle myytävä lopputuote myydään tappiollisena.

Alkon edullisimman IV-olutpullon hinta on 1,53 euroa. Mikäli hintaa alennetaan 40 prosentilla, myyntihinnaksi tulee 0,92 euroa. Tuotteen hinta muodostuu tällöin seuraavasti: pantin hinta 0,08 euroa, alkoholijuomavero 0,55 euroa, Suomen Palautuspakkaus Oy:n kierrätysmaksu 0,02 euroa, kate ja ostohinta 0,09 euroa sekä arvonlisävero 0,18 euroa. Arvonlisävero tulee laskea hinnoittelun osatekijöiden päälle. Hinnanalennuksen jälkeen jäävän 9 sentin tulisi kattaa muun muassa ostohinta, logistiikka, vuokrat ja palkat. Tietojemme mukaan 9 sentillä ei kateta edellä mainittuja kuluja, joten ymmärryksemme mukaan esitetty 40 prosentin hinnanalennus johtaisi samalla tavalla tappiolla myytävään tuotteeseen kuten tällä hetkellä kaupan 0,83 eurolla maksavat III-oluet.

Alko laatii vuosittain toimintasuunnitelman alkoholihaittojen ehkäisemiseksi. Vuoden 2017 toiminnassa korostuvat vastuullisen alkoholimyynnin periaatteet myymälöissä ja verkkokaupassa alkoholittomien tuotteiden valikoiman kehitys sekä erilaiset viestinnälliset yhteistyöhankkeet. Alkon myymälöissä ikä tarkistetaan joka kolmas sekunti eli vuositasolla yli 3,8 miljoonaa kertaa. Yhdessä järjestöjen kanssa toteutettavan Lasten seurassa -ohjelman tavoite on ehkäistä ja vähentää lapsiin kohdistuvia

haittoja, jotka johtuvat aikuisten alkoholinkäytöstä. Selvästi hyvää työtä -ohjelman tavoitteena on kiinnittää huomiota työelämässä olevien alkoholinkäyttöön etenkin työhyvinvoinnin ja -turvallisuuden näkökulmasta. Lisäksi Alko tukee tutkimusta noin 200 000 eurolla vuonna 2017. Tutkimuslaitokset toimivat ja tekevät tutkimustyötä yhtiöstä riippumattomasti.

Alko on jo vuosia kehittänyt vastuullista hankintaa yhteistyössä muiden pohjoismaisten alkoholiyhtiöiden kanssa tavoitteena toimitusketjun sosiaalisen ja ympäristö vastuun jatkuva parantaminen. Alko edellyttää kaikilta alkoholijuomien maahantuoilta sitoumusta eettisten toimintaperiaatteiden noudattamiseen koko toimitusketjussa. Osana vastuullista hankintaa toteutetaan auditointeja, joissa koulutettu auditoija tarkistaa, vastaavatko viinien tuotantolaitosten ja viiniviljelmien työntekijöiden olot soveltuvia periaatteita. Alkon laadunvalvonta ja Alkoholintarkastuslaboratorio ACL vastaavat tuotteiden laadusta. Laadunvalvonta osallistuu uusien tuotteiden valintaprosessiin, tarkistaa päällyksmerkintöjen lainmukaisuuden ja arvioi tuotteet aistinvaraisesti. ACL tekee Alkon myymistä tuotteista kemiallisia ja mikrobiologisia analyysejä.

Alko pitää parhaana alkoholipoliittisena keinona ylläpitää tehokasta alkoholimonopolia, jossa yhdistyvät elinkeinopoliittiset ja kansanterveydelliset tavoitteet.

Kunnioittavasti

Helsingissä 17. päivänä lokakuuta 2017

Alko Oy

Leena Laitinen
toimitusjohtaja